

OBRAZOVANJE STRUKOVNIH NASTAVNIKA U HRVATSKOJ I EUROPSKIM ZEMLJAMA

Julijana Zrno

Škola za tekstil, kožu i dizajn, Zagreb
julijana.zrno@gmail.com

Sažetak: *Reforma europskog sustava obrazovanja započeta 90-ih godina prošloga stoljeća obilježena je novom koncepcijom nastavničke profesije u kontekstu ekonomskih, socijalnih i političkih promjena te strategija razvoja Europske unije. Ta koncepcija mijenja ulogu, kompetencije, obrazovanje i usavršavanje nastavnika. Imajući u vidu da je suvremeni nastavnik organizator i voditelj nastavnog procesa, koordinator i mentor, motivator, te da je njegova primarna uloga učenicima biti od pomoći u razvoju svih njihovih fizičkih i psihičkih potencijala te im pomagati u dostizanju individualnog maksimuma, kao i permanentno se profesionalno usavršavati, kako bi što bolje udovoljio zahtjevima društva, te da je struka ukupnost teorije i prakse u bavljenju nekim područjem znanja, praktičnog rada ili obavljanja složenijeg radnog procesa, može se zaključiti da je neophodno osigurati odgovarajuću izobrazbu i kontinuirano usavršavanje strukovnih nastavnika u pedagoško-didaktičkom, ali i strukovnom području. Da bi nastavnici dobro i uspješno obavljali svoju djelatnost njihovo obrazovanje mora biti usklađeno s očekivanjima prakse.*

Europski sustavi izobrazbe nastavnika strukovnih predmeta razlikuju se od jedne do druge države, ne postoji jedinstven obrazovni model, ali su obrazovni standardi usklađeni. Sustavi nastavničkog obrazovanja u razvijenim zemljama temelje se na koncepciji cjeloživotnog učenja. Sastoje se od početnog obrazovanja (Initial Teacher Education) i trajnog daljnjeg usavršavanja učitelja (In-service Teacher Training). U većini europskih zemalja dopunska pedagoška izobrazba odvija se po uzastopnom modelu. Nakon završenog studija jednog ili dva predmeta koja će budući nastavnik poučavati, nastavlja jednogodišnji studij pedagoške izobrazbe.

Ključne riječi: *obrazovanje strukovnih nastavnika, sekundarno obrazovanje, strukovni nastavnik, strukovno obrazovanje.*

Uvod

Europa znanja danas je prepoznata kao nezamjenjiv čimbenik društvenog i ljudskog razvoja i kao važna sastavnica učvršćenja i bogaćenja europskog građanstva, sposobna da svoje građane pripremi za izazove novog tisućljeća i osvježuje ih o zajedničkim vrijednostima i pripadnosti istom društvenom i kulturnom prostoru (Iz zajedničke deklaracije europskih ministara obrazovanja potpisane u Bologni 19.6.1999).

Izgradnja društva temeljena na znanju zasniva se na kvaliteti i neprestanome unaprjeđivanju sustava obrazovanja i znanosti, značenje kojega su prepoznale najrazvijenije države, te obrazovanje i znanost proglasile osnovom razvoja. Obrazovni sustavi diljem svijeta nalaze se pod pritiskom jer se od njih očekuje odgovarajuća reakcija na potrebe za gospodarskim i društvenim razvojem, udovoljavanje kulturnim i etičkim zahtjevima te moraju prihvaćati izazove novih tehnologija (Delors, 1998). Reforma europskog sustava obrazovanja započeta 90-ih godina prošloga stoljeća obilježena je novom koncepcijom nastavničke profesije u kontekstu ekonomskih, socijalnih i političkih promjena te strategija razvoja Europske unije. Ta koncepcija mijenja ulogu, kompetencije, obrazovanje i usavršavanje nastavnika. Ekonomski i socijalni prioriteti EU iskazani pojmovima konkurentnosti, izvrsnosti, inovativnosti te socijalne kohezije elaborirani su u zajedničkim ciljevima sustava obrazovanja i usavršavanja koji obuhvaća kakvoću, učinkovitost, otvorenost i dostupnost (Babić, 2007).

Pod pojmom nastavnik hrvatski Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi navodi u članku 100. sljedeće: nastavnici u srednjoj školi jesu profesori, stručni suradnici, stručni učitelji, odgajatelji i suradnici u nastavi. S druge strane, Zakon o obrtu u članku 42 definira osobu s položenim majstorskim ispitom koja izvodi nastavu u radionici. Imajući u vidu da je suvremeni nastavnik organizator i voditelj nastavnog procesa, koordinator i mentor, motivator, te da je njegova primarna uloga učenicima biti od pomoći u razvoju svih njihovih fizičkih i psihičkih potencijala te im pomagati u dostizanju individualnog maksimuma, kao i permanentno se profesionalno usavršavati, kako bi što bolje udovoljio zahtjevima društva, te da je struka ukupnost teorije i prakse u bavljenju nekim područjem znanja, praktičnog rada ili obavljanja složenijeg radnog procesa, može se zaključiti da je neophodno osigurati odgovarajuću izobrazbu i kontinuirano usavršavanje strukovnih nastavnika u pedagoško-didaktičkom, ali i strukovnom području. Nastavnik kao jedan od bitnih faktora u procesu učenja značajno pridonosi kvaliteti nastave, bez obzira na svoje mjesto i ulogu koju ima u njemu. Nastavnik utječe na kvalitetu obrazovnog procesa kroz sudjelovanje u stvaranju didaktičkog koncepta obrazovnog procesa, sudjeluje u koordinaciji globalnih i pojedinačnih ciljeva nastave, koordinira svoj rad i donošenje odluka s radom i odlukama drugih subjekata kako bi poboljšao svoj rad (Kramar, 1999). Da bi nastavnici dobro i uspješno obavljali svoju djelatnost njihovo obrazovanje mora biti usklađeno s očekivanjima prakse. Od nastavnika se danas

očekuje da: uspješno vladaju nastavnim strategijama, sudjeluju u izgradnji kvalitetnih škola, uspješno poučavaju i odgajaju za tržište rada, budu fleksibilni i spremni na nove izazove, daljnje obrazovanje i kontinuirano usavršavanje, poznaju principe funkcioniranje mozga, vladaju stilovima učenja, interdisciplinarno pristupaju planiranju nastavne jedinice, budu vrsni predavači, animatori, motivatori i moderatori u nastavi, budu uspješni u vođenju nastave i ocjenjivanju učeničkih rezultata, istražuju nastavnu praksu u okviru svoga nastavnog područja i sudjeluju u kreiranju novih rješenja i budu predani svom radu i sposobni evaluirati svoj rad. (Jensen, 2003)

Nastavnici srednjih strukovnih škola u Hrvatskoj

U strukovnim školama nastavu izvodi pet različitih tipova nastavnika, to su: nastavnici općeobrazovnih predmeta, nastavnici strukovno-teoretskih predmeta, stručni učitelji, suradnici u praktičnoj nastavi i obrtnici sa licencom za naukovanje.

Nastavnici općeobrazovnih predmeta (npr.: matematike, fizike, hrvatskog jezika, stranog jezika itd.), najčešće predaju jedan predmet, imaju sveučilišno obrazovanje koje obuhvaća pedagoške i psihološke predmete te nastavu metodike određenog predmeta.

Nastavnici strukovno-teoretske nastave najčešće predaju više strukovnih predmeta, imaju sveučilišno obrazovanje (npr.: tehnološko, tehničko, zdravstveno, ekonomsko, itd.) koje ne uključuje pedagoško-psihološku izobrazbu, nego se ona stječe naknadnom izobrazbom.

Stručni učitelji su nastavnici praktične nastave, najčešće imaju višu stručnu spremu, oni su inženjeri u određenim područjima i u njihovo obrazovanje nije uključena pedagoško-psihološka izobrazba, ali se ona stječe naknadno.

Suradnici u praktičnoj nastavi imaju tehničko (četverogodišnje) ili obrtničko (trogodišnje) obrazovanje, najčešće rade u paru sa stručnim učiteljem, no i oni pedagoško-psihološku i didaktičko metodičku izobrazbu stječu naknadno.

Nastavnici strukovno-teorijske nastave, stručni učitelji i suradnici u praktičnoj nastavi tijekom prve godine rada u školi prolaze pedagoško-psihološko i didaktičko-metodičko osposobljavanje.

Često se događa da strukovno-teorijsku nastavu izvode nastavnici sa višom stručnom spremom ili srednjom stručnom spremom jer u njihovom području ne postoji sveučilišna razina obrazovanja.

U Hrvatskoj ne postoji sustav dodiplomskog obrazovanja strukovnih nastavnika., za rad u strukovnim školama regrutiraju se stručnjaci sa završenim odgovarajućim nenastavničkim fakultetima te višim i srednjim školama koji nastavničku kompetenciju stječu tijekom pripravničkog staža u srednjoj strukovnoj školi. Nastavnici strukovnih predmeta nastavničku kompetenciju stječu kroz dopunsku pedagoško-psihološku i didaktičko-metodičku izobrazbu, a nastavničku licencu dobivaju tek s položenim stručnim ispitom. Poseban problem u pedagoško-psihološkoj

didaktičko-metodičkoj izobrazbi predstavlja Metodika određenih struka zbog nedostatne formalne i stručne kompetitivnosti predavača, jer nisu definirani standardi ni minimalni uvjeti koje treba zadovoljiti radi promaknuća u znanstveno-nastavno zvanje iz metodike nastave određene struke. (Cindrić, 2003.) Nastavničko zvanje uključuje tri kategorije znanja koje zajedno čine jednu kompaktnu cjelinu nužnu za rad: teorijska znanja određenog znanstvenog područja koje se stječu na odgovarajućim fakultetima, a usavršavaju se i nadopunjavaju putem seminara i stručnih usavršavanja nastavnika, praktična znanja, stječu se radom u školi, ona uključuje pripremanje za nastavu, izvođenje nastave, sudjelovanje u radu stručnih tijela škole, i pedagoško-didaktička znanja koja se stječu dopunskom izobrazbom na nastavničkim fakultetima, a usavršavaju se i nadopunjavaju kroz seminare i stručna usavršavanja nastavnika (Meyer, 2002).

U provedbi strukovnog obrazovanja ključnu ulogu imaju nastavnici. Stoga je bitno njihovo inicijalno obrazovanje, usavršavanje i napredovanje. Strategija razvoja sustava strukovnog obrazovanja u republici Hrvatskoj 2008. – 2013. (str. 19) navodi: „...nužno je izraditi analizu, standard zanimanja i kvalifikaciju strukovnog nastavnika kojima će se definirati razina, opseg i profil znanja, vještina i kompetencija nastavnika kao i putovi njihovog profesionalnog napredovanja. Ovi elementi moraju poslužiti kao osnova u izradi kurikulumu, kako inicijalnog, tako i kasnijeg obrazovanja i usavršavanja nastavnika.“ Nastavnici moraju imati osnovna znanja i razumijevanja predmeta i područja rada koje poučavaju, te u sustavu orijentiranom na rezultate učenja, mora imati i široka pedagoška znanja. Za stjecanje kompetencija izuzetno važno je osiguravati primjenu novih znanja i vještina. Tijekom svog rada, nastavniku treba osigurati kontinuirano usavršavanje kako u području rada tako i u pedagoško-didaktičkom području.

Europski modeli izobrazbe strukovnih nastavnika

Europski sustavi izobrazbe nastavnika strukovnih predmeta razlikuju se od jedne do druge države, ne postoji jedinstven obrazovni model, ali su obrazovni standardi usklađeni. Sustavi nastavničkog obrazovanja u razvijenim zemljama temelje se na koncepciji cjeloživotnog učenja. Sastoje se od početnog obrazovanja (Initial Teacher Education) i trajnog daljnjeg usavršavanja učitelja (In-service Teacher Training). Pri početnom obrazovanju srednjoškolskih nastavnika posebnu pozornost se posvećuje optimiranju odnosa između programa stručnog/znanstvenog i pedagoško-psihološkog osposobljavanja nastavnika. Izobrazba nastavnika strukovnih predmeta formalno se gotovo i ne razlikuje od izobrazbe nastavnika općeobrazovnih predmeta. U pravilu se završava studij dvonastavnog predmeta i studij znanosti o odgoju. Kvantitativno gledajući podjednako je nedostatan kao i onaj u okviru ostale nastavničke izobrazbe. Izobrazba nastavnika strukovnih predmeta odvija se u dvije faze. Prva faza je do prvog državnog ispita, nakon čega slijedi tzv. referendarijat

s dvogodišnjim praktičnim iskustvom u školi. Studij znanosti o odgoju u okviru izobrazbe strukovnih nastavnika ima slične sadržaje kao i općeobrazovni nastavnički studij. Izobrazba u strukovnoj ili gospodarskoj pedagogiji dijeli se na osam područja: opća stručna pedagogija, školska strukovna pedagogija, industrijska ili radna pedagogija, komparativna strukovna pedagogija, metodika stručnih usmjerenja, profesionalna rehabilitacija, stručna izobrazba u zemljama trećeg svijeta i profesionalno usavršavanje (Lenzen, 2002).

Istraživanje modela pedagoško-psihološkog i metodičkog obrazovanja nastavnika (Cindrić, 1995) prikazuje modele dopunskog obrazovanja nastavnika koji su završili nenastavničke fakultete. Obrazovanje strukovnih nastavnika obuhvaćeno je u okviru istraživanja školstva u svijetu (Antić, 1993), a rezultati tih istraživanja su niže navedeni.

Nastavnici Nizozemskih srednjih škola obrazuju se na fakultetima četiri, pet ili šest godina. Po završenom diplomskom studiju određene struke (jedan ili dva predmeta), budući nastavnici pohađaju jednogodišnji pedagoško-psihološki i metodički studij povezan s pedagoškom praksom. Nastavnici nižih srednjih škola završavaju više stručno (nefakultetsko) obrazovanje, upisuju četverogodišnji studij. Uvjet za upis na ovaj studij je završeno opće ili stručno više srednje obrazovanje (HAVO - viša opća srednja naobrazba, MBO – srednja stručna naobrazba, VWO - pripremna pred fakultetska naobrazba). Program studija strukturiran je tako da se 75% sadržaja odnosi na stručna znanja iz područja jednog predmeta ili discipline, a 25% sadržaja zauzima pedagoško i didaktičko-metodičko obrazovanje. Obrazovanje nastavnika za rad u višim srednjim školama provodi se kroz redovni i izvanredni studij. Izvanredni studij namijenjen je nastavnicima tehničkih predmeta i traje jednu godinu.

Srednjoškolski nastavnici u Danskoj završavaju fakultet jednopredmetnog ili dvopredmetnog studija u trajanju od 4 ili 6 godina. Nakon toga pohađaju dopunsku jednogodišnju izobrazbu koja se sastoji od 70 sati teorije i 120 sati nastavne prakse.

Za rad u srednjoj školi u Norveškoj, nastavnici završavaju studij u trajanju četiri do šest godina, te jednogodišnju pedagoško-psihološku i metodičku izobrazbu koja uključuje nastavnu praksu. U početku studija nastavna praksa je dva tjedna, a na kraju studija sedam tjedana.

Sustav obrazovanja tehničkih i strukovnih nastavnika u Austriji, razlikuje tri kategorije. Nastavnici općih predmeta imaju fakultetsko obrazovanje i uzastopnim modelom upoznaju način poučavanja na višim srednjim školama. Nastavnici tehničkih teoretskih predmeta po završetku tehničkog fakulteta, a prije redovnog rada u nastavi, moraju dvije do četiri godine raditi u gospodarstvu, nakon čega završavaju jednogodišnji program izobrazbe nastavnika. Nastavnici strukovnih škola za obrtnička zanimanja obrazuju se na strukovno-pedagoškim akademijama (Antić, 1993). Velika pozornost se posvećuje obrazovanju stručnih učitelja (radioničkih nastavnika) koji moraju ispuniti određene uvjete za zapošljavanje u školi. Ti uvjeti su: odgovarajuća stručna kvalifikacija, određeno iskustvo u industriji (osobito za inženjere) i jednogodišnji program pedagoškog obrazovanja.

U Mađarskoj, izobrazba nastavnika teoretskih predmeta srednjih strukovnih škola, sastoji se od petogodišnjeg sveučilišnog studija u kojem biraju dva nastavna predmeta. Tijekom apsolutivnog staža izrađuju i brane stručni rad. Uspješnom obranom rada dobivaju svjedodžbu koja im omogućava rad u školi. Kad se zaposle u školi u roku od 5 godina polažu državni stručni ispit, tek tad dobivaju zvanje i diplome nastavnika. Državni ispit sastoji se od: pismenog stručnog rada, usmene obrane radnje, usmenog ispita iz pedagogije, psihologije i didaktike te izvođenja propisanog broja sati nastave u razrednom odjelu. Nakon položenog stručnog ispita imaju obavezu uključiti se u sustav permanentnog usavršavanja nastavnika, koje traje cijeli radni vijek. (Antić, 1993)

U Poljskoj, nastavnici stručnih predmeta s praktičnom nastavom za određeno zanimanje obrazuju se na pedagoško-tehničkim studijima. Izobrazba nastavnika teoretskih predmeta sastoji se od petogodišnjeg sveučilišnog studija i dvogodišnje prakse u proizvodnji. Obrazovanje nastavnika trogodišnjih profesionalnih škola sastoji se od trogodišnjeg pedagoškog studija nakon mature. Ovisno o stvarnim potrebama za određenim kadrovima u Poljskoj je ustrojena mreža ustanova (zavoda) za obrazovanje nastavnika. Tako je 1990. naglašena potreba utemeljenja pedagoških studija pri tehničkim fakultetima, kako bi se inženjerima omogućilo stjecanje učiteljske kvalifikacije (Antić, 1993).

Nakon završenog petogodišnjeg studija na odgovarajućim fakultetima, Španjolski srednjoškolski nastavnici pohađaju jednogodišnju pedagoško-psihološku izobrazbu na Institutu pedagoških znanosti, što uključuje i 210 sati neposredne školske prakse.

U Švedskoj nastavnici tehničkih i stručnih predmeta tijekom studija struke stječu i pedagoško-didaktičku teorijsku i praktičnu naobrazbu. Srednjoškolski nastavnici nakon diplomskog ispita na fakultetu pohađaju jednogodišnju pedagošku naobrazbu.

Nastavnici srednjih škola u Belgiji završavaju sveučilišni četverogodišnji ili petogodišnji studij, pedagoško-psihološku izobrazbu stječu tijekom studija ili naknadno, po usporednom ili uzastopnom modelu.

Nastavnici Njemačkih strukovnih škola obrazuju se na odgovarajućim fakultetima, izobrazba traje osam do devet semestara, a mogu birati dva do tri predmeta. Studij se odvija u dvije etape. Prva etapa završava državnim ispitom, odnosno dobivanjem certifikata o završenom studiju, što je preduvjet za drugu etapu. U drugoj etapi nastavnici se pripremaju za praktično poučavanje u razredu. Posebno područje rada nastavnika čini rad u pozivnim, pozivnim stručnim i stručnim školama. Za svako od navedenih područja sistematizirana su zanimanja nastavnika. U svim područjima, na svim obrazovnim stupnjevima i vrstama škola obrazovanje nastavnika ostvaruje se na tercijarnom stupnju. Zanimanja učitelja u pozivnim, stručnim pozivnim i stručnim školama klasificirana su na ona u funkciji praktične nastave (majstor instruktor i majstor izobrazbe) i ona u funkciji stručno-teorijske nastave (stručni nastavnik) (Antić, 1993).

U Portugalu, nastavnici srednjih škola završavaju sveučilišni studij. Po zapošljavanju u školi imaju pravo svakih sedam godina na studijsku godinu kroz koju su obavezni dodatno usavršiti stručno-pedagoška znanja i umijeća. Nastavnici stručnih, profesionalnih i umjetničkih nastavnih predmeta, u okviru početnog obrazovanja za nastavničko zvanje školuju se i odgovarajućim stručnim školama za obrazovanje gdje uče metodiku svoga predmeta. Po završetku formalnog obrazovanja, svi nastavnici imaju obvezu i dalje se kontinuirano obrazovati, u dovoljnoj raznolikosti, širini i dubini koja će biti u funkciji kvalitete rada, vještine poučavanja, ali i funkciji mobilnosti te napredovanja u karijeri. (Antić, 1993)

Obrazovanje nastavnika strukovnih škola u Italiji organizirano je tako, da nakon završetka fakulteta studenti polažu određene ispite i stječu zvanje profesora za odabrane predmete srednje škole. Nakon položenih ovih ispita mogu dobiti stalni posao u školi. (Antić, 1993)

Nastavnici u Engleskoj prolaze profesionalno obrazovanje za nastavničko zvanje i temeljitu pripremu u predmetu za koji se osposobljavaju. Na politehničkim fakultetima pohađaju postdiplomski jednogodišnji studij. Obrazovanje strukovnih nastavnika

obuhvaća pedagoške predmete (psihologija, sociologija i filozofija odgoja), strukovne predmete (glavni i pomoćni) i nastavnu praksu. Nastavnici srednjih škola specijaliziraju se za jedan ili dva predmeta, kroz redovni studij na sveučilištu ili koledžu. Izobrazbu iz područja teorije odgoja i nastavne prakse stječu usporednim modelom istovremeno sa strukom ili nakon završenog redovnog studija kroz jednogodišnji uzastopni model. (Antić, 1993)

Nakon fakultetske naobrazbe u trajanju od tri ili četiri godine, nastavnici općih i srednjih strukovnih škola u Irskoj, pohađaju jednogodišnju pedagoško-psihološku i metodičku izobrazbu koja uključuje i nastavnu praksu. (Antić, 1993)

Obrazovanje nastavnika strukovnih i tehničkih škola u Francuskoj sastoji se od dvogodišnjeg višeg obrazovanja u općoj ili tehničkoj struci, nakon čega pohađaju dvogodišnje strukovne i tehničke pripreme na Sveučilišnom institutu za izobrazbu nastavnika. U ovom dodatnom dvogodišnjem studiju jedna godina se odnosi na pedagošku praksu. Posebna pozornost pridaje se obrazovanju studenata u područjima pedagogije, metodike, psihologije, komunikacijskih sposobnosti, prirodoslovlja, estetike i umjetnosti. (Antić, 1993)

U većini europskih zemalja dopunska pedagoška izobrazba odvija se po uzastopnom modelu. Nakon završenog studija jednog ili dva predmeta koja će budući nastavnik poučavati, nastavlja jednogodišnji studij pedagoške izobrazbe.

Perspektive razvoja obrazovanja u Europi

Akcijski plan Europa prema Commission of the European Communities (2002.) ističe četiri područja od osobitog značaja i zahtijeva ciljano djelovanje: obrazova-

nje nastavnika, preinaka nastavnog programa kako bi se za potrebe obrazovanja u potpunosti iskoristio potencijal Interneta, inoviranje pedagoških metoda i osiguranje pristupa visoko kvalitetnim multimedijским resursima putem „broadband“ veza. (Donert, 2004) U pogledu obrazovanja nastavnika europske zemlje utvrđuju zajedničke temeljne zahtjeve. Neke od njih navode Krstović i Čepić (2003):

- Konkretizacija temeljnih ciljeva obrazovanja kao važnog razvojnog čimbenika, a u tom okviru i određenje ciljeva obrazovanja nastavnika.
- Dinamičan, otvoren i trajan sustav obrazovanja nastavnika.
- Uloga države se više usmjerava na strateška, a manje na kurikulumska pitanja.
- Profesionalizacija obrazovanja, s posebnim naglaskom na pedagošku profesionalnost, čime se mijenja uloga nastavnika.

Prema Pariškoj povelji – Za novu Europu doba konfrontacija i podjela Europe je završilo. Slobodna i nepodijeljena Europa poziva svoje narode na novi početak i težnju za odnosima zasnovanim na međusobnoj suradnji i poštivanju. U svojim nastojanjima za emancipiranjem od nasljeđa prošlosti, Europa postaje privržena demokraciji zasnovanoj na ljudskim pravima i temeljnim slobodama, osigurava prosperitet putem ekonomskih sloboda i socijalne pravednosti te jednake sigurnosti za sve svoje zemlje. Podupire se ekonomska aktivnost koja poštuje i uzdiže ljudsko dostojanstvo. Izgrađuje se, učvršćuje i jača demokracija kao jedini sustav vlasti europskih naroda. Ostvaruje se suradnja i međusobno podupiranje europskih država radi stvaranja neopozivih demokratskih probitaka. Obveza i odgovornost svih njenih naroda je zaštita okoliša. Ovakva „Nova Europa“ propituje i svoje pristupe obrazovanju, (Antić, 1993) jer: školstvo u Europi nastalo je s industrijalizacijom društva, razvijalo se na njutnovskoj, mehaničkoj paradigmi, nastajalo je pod utjecajem kršćanske civilizacije i razvijalo se pod snažnim političkim pritiskom. Osobito snažan utjecaj industrijalizacije osjeća se u strukovnim školama, stoga je potrebno ponovno propitati pristupe strukovnom obrazovanju, a samim tim i koncepte dopunske pedagoško-psihološke i didaktičko-metodičke izobrazbe strukovnih nastavnika, jer su i oni kao nastavnici stasali s industrijskim društvom..

„Zajednička europska načela za kompetencije i kvalifikacije nastavnika su napisana temeljem iskustava nastavnika i onih koji provode obrazovanje nastavnika diljem Europe te su potvrđena od strane dionika. Načela opisuju viziju europske nastavničke profesije sa sljedećim karakteristikama:

- To je dobro-kvalificirana profesija: svi nastavnici su diplomirali na institucijama višeg obrazovanja (oni koji rade u području inicijalnog strukovnog obrazovanja su visoko kvalificirani unutar svog profesionalnog područja i imaju prikladnu pedagošku kvalifikaciju). Svaki nastavnik ima opsežno znanje predmeta, dobro znanje pedagogije, vještine i kompetencije potrebne za vođenje i pružanje potpore učenicima te razumijevanje društvene i kulturološke dimenzije obrazovanja.
- To je profesija cjeloživotnih učenika: nastavnike se podupire da nastave svoj profesionalni razvoj kroz cijelu karijeru. Oni i njihove poslodavci prepo-

znaju važnost stjecanja novih znanja te su sposobni za inovacije i korištenje dodatnih izvora/podataka u svom radu.

- To je mobilna profesija: mobilnost je središnja sastavnica inicijalnih i kontinuiranih obrazovnih programa za nastavnike. Nastavnike se ohrabruje da rade ili studiraju u drugim europskim zemljama u cilju profesionalnog razvoja.
- To je zanimanje temeljeno na partnerstvu: institucije za obrazovanje nastavnika organiziraju svoj rad u suradnji i partnerstvu sa školama, lokalnom radnim okruženjem, pružateljima praktične nastave i drugim dionicima.

U skladu s ovim načelima, i u svjetlu postojećih analiza, Komisija vjeruje da sljedeći koraci politika mogu poboljšati kvalitetu obrazovanja nastavnika u Europskoj uniji. Inicijalno obrazovanje nastavnika ne može osigurati znanja i vještine potrebne za cijeli nastavnički radni vijek. Obrazovanje i profesionalni razvoj svakog nastavnika mora biti promatrano kao cjeloživotni zadatak, te biti strukturirano i financirano u skladu s time. Pružanje obrazovanja i osposobljavanja nastavnika biti će učinkovitije ukoliko je koordinirano kao cjelovit sustav na nacionalnoj razini te je i adekvatno financirano. Idealan pristup bio bi uspostava jedinstvenog kontinuuma koji obuhvaća pružanje inicijalnog obrazovanja nastavnika, uvođenja u profesiju i kontinuiranog profesionalnog razvoja koji uključuje formalno, neformalno i informalno učenje. To znači da bi svi nastavnici: sudjelovali u učinkovitom programu uvođenja kroz prve tri godine rada; imali pristup strukturiranom savjetovanju i mentorstvu od strane iskusnih nastavnika ili drugih relevantnih stručnjaka tijekom njihove karijere; sudjelovali u redovnim raspravama o vlastitim potrebama za osposobljavanjem i razvojem u kontekstu šireg razvojnog plana institucije u kojoj rade. Dodatno, Komisija vjeruje da bi svi nastavnici imali korist ukoliko: ih se ohrabruje i imaju potporu za širenje i razvoj svojih kompetencija kroz cijelu karijeru korištenjem formalnih, neformalnih i informalnih načina, a njihovo se formalno i neformalno učenje priznaje; imaju pristup drugim mogućnostima za kontinuirani profesionalni razvoj, poput programa razmjene (financiran ili ne kroz Program cjeloživotnog učenja); i imaju priliku i vrijeme studirati za daljnje kvalifikacije i sudjelovati u ispitivanjima i istraživanjima na višoj obrazovnoj razini; te se napravi više u promicanju kreativnog partnerstva između institucija u kojima nastavnici rade i svijeta rada, institucija višeg obrazovanja, istraživačkih institucija i ostalih ustanova, a kako bi se poticala visoka kvaliteta osposobljavanja i učinkovitost rada i razvile mreže inovativnosti na lokalnoj i regionalnoj razini. Nastavnici pomažu mladim ljudima da preuzmu odgovornost za stvaranje vlastitih putova učenja kroz cijeli život. Nastavnici bi trebali moći upravljati vlastitim putovima učenja također. Štoviše, kao i članovi bilo koje druge profesije, nastavnici imaju odgovornost razvijati novo znanje o obrazovanju i osposobljavanju. U kontekstu samostalnog cjeloživotnog učenja, njihov profesionalni napredak implicira da nastavnici: nastave promišljati svoj rad na sustavan način; provode istraživanja na razini razreda; integriraju rezultate istraživanja na razini razreda i akademskih istraživanja u svoje poučavanje; vrednuju učinkovitost svojih strategija poučava-

vanja i mijenjaju ih u skladu s time; i procjenjuju svoje potrebe za usavršavanjem. Kako bi se postigli ovi ciljevi, potrebno je dobro postaviti sustave nagrađivanja, izvora informacija i potpore. Kada se uzme u obzir sva složenost zahtjeva koji su stavljeni pred nastavnike, opseg znanja i vještina koje trebaju usavršiti i potreba za dovoljnim praktičnim iskustvom kao dijelom inicijalnog obrazovanja, ne čudi da su programi inicijalnog obrazovanja nastavnika zahtjevni. U 18 zemalja članica, inicijalno obrazovanje za više srednjoškolske nastavnike traje najmanje 5 godina i vodi visokoškolskoj kvalifikaciji (ISCED 5A); za niže srednjoškolske nastavnike u 12 zemalja članica zahtjeva se inicijalno obrazovanje na sveučilišnoj razini u trajanju od najmanje 5 godina. Potrebno je razmotriti pomicanje prema politici kvalifikacije više razine kakva je već usvojena u nekim zemljama. Kako bi se osigurao odgovarajući kapacitet visokog obrazovanja za pružanje zahtijevane kvalitete i kvantitete obrazovanja nastavnika i promicala profesionalizacija podučavanja, programi obrazovanja nastavnika trebaju biti dostupni na magistarskoj i doktorskoj razini (kao i razini prvostupnika). Treba ojačati poveznice između onih koji obrazuju nastavnike, nastavnika u praksi, svijeta rada i ostalih ustanova. Institucije visokog obrazovanja imaju važnu ulogu u razvijanju učinkovitog partnerstva sa školama i ostalim dionicima kako bi osigurale da su njihovi programi obrazovanja nastavnika utemeljeni na jakim dokazima i dobroj nastavnoj praksi. Oni koji su odgovorni za obrazovanje nastavnika (i za obrazovanje onih koji obrazuju nastavnike) moraju posjedovati praktično iskustvo podučavanja u razredu i dostići visoke standarde u vještinama, stavovima i kompetencijama koji se zahtijevaju od nastavnika.“ (Izjava Europske komisije Vijeću i Europskom parlamentu, 2007, str. 12-15)

Zaključak

Ne postoji jedinstven obrazovni model izobrazbe nastavnika u zemljama Europske unije, no ipak se može reći da gotovo ne postoji razlika u izobrazbi nastavnika strukovnih predmeta u odnosu na izobrazbu nastavnika općeobrazovnih predmeta. U većini europskih zemalja dopunska pedagoška izobrazba strukovnih nastavnika odvija se po uzastopnom modelu. Nakon završenog studija jednog ili dva predmeta koja će budući nastavnik poučavati, nastavlja jednogodišnji studij pedagoške izobrazbe.

Reforma europskog sustava obrazovanja obilježena je novom koncepcijom nastavničke profesije u kontekstu ekonomskih, socijalnih i političkih promjena te strategija razvoja Europske unije. Ta koncepcija mijenja ulogu, kompetencije, obrazovanje i usavršavanje nastavnika.

Izjava EK prepoznala je nastavničku kompetenciju kao ključan čimbenik u osiguranju kvalitete obrazovanja te navodi korake koje je treba poduzeti u ovom području. Uzimajući u obzir sve preporuke može se postići: koordinirano, koherentno

i adekvatno financirano obrazovanje nastavnika; mogućnost svim nastavnicima za stjecanje znanja, stavova i nastavničkih vještina potrebnih za učinkovito poučavanje, promidžbu istraživačkog rada u nastavničkom zvanju te unaprjeđenje statusa i priznanje struke. Postupajući u skladu s navedenim preporuke EK doprinijeti će unaprjeđenju kvalitete obrazovanja te ostvarenje ciljeva socijalne uključenosti i konkurentnog gospodarskog razvoja.

LITERATURA:

- Antić, S. i drugi (1993.), *Školstvo u svijetu: komparativna analiza hrvatskog i europskog (svjetskog) školstva*. Zagreb, HPKZ.
- Babić, N., Irović, S., Kuzma, Z. (1999.), *Put do praktične kompetencije odgojitelja, učitelja: Zbornik radova*. Rijeka, Filozofski fakultet.
- Cindrić, M. (1995.), *Profesija učitelj u svijetu i u Hrvatskoj*. Zagreb, Persona.
- Cindrić, M. (2003.), *Re/afirmacija učiteljske obrazovne kompetencije. Sabor pedagoga Hrvatske: odgoj, obrazovanje i pedagogija u razvitku hrvatskog društva*. Zagreb, HPKZ.
- Delors, J. (1998.), *Učenje: blago u nama*. Zagreb, Educa.
- Donert, K. (2004.), *Budući nastavnici: neka razmišljanja o stanju online učenja i obrazovanja nastavnika u Europi*. U: Marinković, R. i Karajić, N. (ur.) *Budućnost i uloga nastavnika*. Zagreb, PMF
- Jensen, E. (2003.), *Super-nastava: nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*. Zagreb, Educa.
- Krstović, J., Čepić, R. (2005.), *Konceptualizacija obrazovanja učitelja: ususret izazovima društva koje uči*. U: Stanje i perspektive obrazovanja nastavnika: Zbornik radova. Rijeka.
- Lenzen, D. (2002.), *Vodič za studij znanosti o odgoju: što može, što želi*. Zagreb, Educa.
- Meyer, H. (2002.), *Didaktika razredne kvake: rasprave o didaktici, metodici i razvoju škole*. Zagreb, Educa. HPKZ.

Dokumenti

- Bolonjska deklaracija (1999.) *Bolonjski proces, europski prostor visokog obrazovanja*, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=5775> (22.1.2012.)
- European Commission, (2002.), *Communication from The Commission: Towards a reinforced culture of consultation and dialogue - General principles and minimum standards for consultation of interested parties by the Commission*. Brussels. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0027:FIN:en:PDF> (17.2.2012.)
- Izjava Europske komisije Vijeću i Europskom parlamentu (2007) http://www.aso.hr/UserDocsImages/Dokumenti/Izjava%20Eu%20komisije_Pobolj%C5%A1anje%20kvalitete%20obrazovanja%20nastavnika%20-%2008.2007..pdf (22.1.2012.)

Pariška povelja za novu Europu (1990), usvojena na Konferenciji o europskoj sigurnosti i suradnji u Parizu, 21. studenoga 1990. godine, <http://minoritycentre.org/sites/default/files/PARISKA-POVELJA-ZA-NOVU-EUROPU.pdf> (17.2.2012.)

Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, (2008), *Strategija razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008. – 2013.* Zagreb, MZOS

Zakon o obrtu (2007) <http://www.zakon.hr/z/297/Zakon-o-obrtu> (22.1.2012.)

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2012) <http://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli> (22.1.2012.)

VOCATIONAL TEACHER TRAINING IN CROATIA AND EUROPEAN COUNTRIES

Julijana Zrno

Summary: *The reform of European educational system which started in the 90s is marked by a new concept of teacher profession in the context of economic, social and political changes, as well as the Union's development strategies. This concept changes the role, competences, training and further education of teachers. Having in mind that the modern teachers are organizers and managers of the teaching process, coordinators, mentors and motivators, and that their primary role is to help students develop all their physical and mental potentials and help them reach their individual maximum, as well as continue their own permanent professional development in order to meet the requirements of the society, and that a profession is comprised of theory and practice of a field of knowledge, practical skill or a more complicated work process, one can conclude that it is necessary to ensure adequate training and further education of vocational teachers in pedagogical and didactical, as well as vocational field. In order for teachers to do their job properly and efficiently, their education should be compatible to the expectations of the workplace.*

European systems of vocational teacher training differ from one country to the other; there is no unique training model, but all the educational standards are compatible. Teacher training systems in developed countries are based on the concept of lifelong learning. They are made up of Initial Teacher Education and In-Service Teacher Training (permanent further education). In most European countries, further teacher education is based on successive model. After undergraduate education in one or two subjects, the teachers proceed to a year of pedagogy education.

Key words: *secondary education, vocational education, vocational teacher, vocational teacher training,*